

Az értékválasztás terén a szülőkkel való szembefordulás lehetőségét a közfelfogás és az identifikáció kombinált nyomása határozza meg. A lehetőség csökkenő sorrendje:

1. közfelfogáshoz csatlakozni szülői támogatás nélkül,
2. a közfelfogással szembefordulni szülői támogatás nélkül,
3. a közfelfogással szembefordulni a szülők ellenére,
4. a közfelfogáshoz csatlakozni a szülők ellenére.

Azt mondhatjuk tehát, hogy a tanulók értékorientációját alapvetően a szülőkkel való identifikáció ereje határozza meg, de az alapvető determináción belül a tanulók állásfoglalását elsősorban a közfelfogás tömegvonzása katalizálja. Más szavakkal: az, hogy a tanuló elutasítson olyan értékeket, amelyet szerinte a szülei vállaltak, mindig kevésbé valószínű, mint az, hogy vállaljon olyan értékeket, amelyeket szerinte a szülei nem fogadtak el. Amikor azonban külön vizsgáljuk azt, hogy mennyiben lehet a szülők által elfogadottnak vélt értékeket elutasítani, erre a közfelfogással egyező értékeknek mindig kisebb az esélyük, mint az ettől eltérő értékeknek: végül megfordítva a szülők által el nem fogadottnak feltételezett értékek szintén nagyobb mértékben vállalhatók akkor, ha egyeznek a közfelfogással, mint az ellenkező esetben.

Alapvetően két lényeges információnk van. Az egyik az, hogy a nonkonform értékeket a szülők ellenére preferáló tanulók azonos irányban indulnak el társadalmi rétegre való tekintet nélkül. A második az, hogy a fizikai dolgozók gyermekeinél a szembefordulás tendenciája valamivel erősebb: általában radikálisabban fordulnak szembe szüleikkel, míg a szellemi dolgozók gyermekei számára a szülők világa többé-kevésbé vállalt modell. A fizikai dolgozók gyermekeinél azonban olyan, amin túl kellene jutni, s a modell tudatlanul dolgozik bennük tovább.

VARCZÁBA ANNA

Kőrösy József Közgazdasági és Külkereskedelmi Szakközépiskola
Szeged

A magyarságkép egyes elemei a német nyelvű történelemtankönyvben

Napjainkban újraélednek térségünkben, Kelet-Közép-Európában a nemzeti érzések. Egyre nagyobb teret kapnak az öndefiníciós törekvések, a politikai és gazdasági útkeresések. A „csendes forradalom” (1989) óta hazánk is átmeneti-korszakot él-át: a folyamatos megújulás, átértékelés és értékrendváltás korát. Nem véletlenül van ma újra „reneszánsza” a reformkorszak gondolatiságának, Kölksey Ferenc „haza és haladás” jelmondatának. Ma ismét egybecsengően jelentkezik az európai élvonalba jutást igénylő „haladás” és a „haza”, a magyarság megvalósításának vágya és törekvése. A magyarságtudat és a magyar értékek ismerete, tudatos vállalása és terjesztése határainkon belül és kívül a felépítendő közös Európa-házat is gazdagító, az emberiség közkincséhez hozzájáruló törekvés.

A nemzeti oktatás-nevelés: a múlt és jelen társadalmi valóságának, az egyetemes és hazai történelmi fejlődés tendenciáinak megismertetése, a felnövekvő állampolgárok személyiségének formálása, világszemléletének megalapozása minden országban az iskolarendszer feladata. (A nyugatnémet iskolarendszer modellértékű Európában, de az osztrák szerkezet tanulmányozása is hasznos ötleteket adhat a hazai rendszerünk kor-

szerűsítéséhez.) Nemzeti önismeretünk bővüléséhez hozzájárulhat annak a képnek az ismerete is, amelyeket a szomszédos német nyelvű történelemtankönyvek alakítanak ki rólunk. A történelemtanítás ugyanis kiválóan alkalmas értékek közvetítésére, világnézet- és személyiségformálásra, megalapozhatja az egészséges nemzeti önismeretet, a nemzeti azonosságtudatot, s az „ünnepi” tudat formálásával befolyásolhatja az egyes ember „hétköznapi” tudatát, azaz életmódját, értékrendjét, szokásait, viselkedését. Mai társadalmunk kutatói eltorzult nemzettudatról, morális nihilről, szétforgácsolt szocializációs folyamatokról, az iskolások körében veszélyesen terjedő értékrend-nélküliségről tudósítanak. A ma különösen aktuális Berzsenyi Dániel-i kérdés megválaszolásához („Mi a magyar-most?”) a szerző a még rendelkezésre álló keletnémet és a napjainkban is használatos nyugatinémet, valamint osztrák tankönyveket vizsgálta. Az egykori keletnémet történelemtanítás arra szolgált, hogy legitimálja a fennálló rendszert. A konvergens hatalmi politika konvergens gondolkodású embereket igényelt, s ennek az igénynek megfelelően szabta meg az oktatandó tananyagot is. A mából magyarázta a múltat, a történelem nem a jelenben, hanem az elképzelt jövőben zárult, s a tudatos szelekció nem tűrt meg olyan tananyagot, amely nem igazolta a létező szocialista rendszert. A visszafelé értelmezett múlt és jelen feloldhatatlan nevelési-oktatási feszültségeket is eredményezett: a betanult történelem és a nemzedékek hétköznapi tudatában tovább élő történelem mondott ellent egymásnak. A fejlett polgári demokratikus Németország és Ausztria példája azt mutatja, hogy a pluralizmus, a sokféleség, a tolerancia egyik garanciája lehet a kizárólagosságra való törekvés elkerülésének. Ezekben az országokban egy bonyolult, a mindennapokat át- meg átszövő értékekből, érdekekből és szükségletekből összeálló preferenciarendszer határozza meg és szabályozza a társadalmi modellek mozgatórugóit (köztük az egészséges önazonosságtudat kiépítését is).

A német nyelvű történelemtankönyveket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az azokban fellelhető magyarsággép többnyire pozitív elemeket tartalmaz. A rólunk tanított tények, „hírmorzsák” alapján kialakulhat a tanulóknak egy elsődleges sztereotípia: a magyarok keresztény, európai nép, harcos, szabadságvágyó, öntudatos náció, bár nem mentes a gyűlölködéstől sem. Sikeres, illetve szimpátiát, együttérzést, lelkesedést kiváltó-európai és világméreteken is jelentős magyar történeti események kerülnek a német tankönyvekben bővebb bemutatásra: a kalandozások, az 1848/49-es polgári forradalom és szabadságharc, majd 1956 eseményei, a közelmúltból pedig a német egyesítésben játszott 1989-es szerepünk. Emeljük ki most az 1956-os események keletnémet, nyugatinémet és osztrák megítélését, hiszen közelmúltunknak nincs még egy olyan történelmi eseménye talán, amelynek értékelése ennyire ellentmondásos, ennyire rendszer- és világnézetfüggő lenne. Népfelkelés, forradalom, ellenforradalom, szabadságharc – ezekkel a megnevezésekkel találkozhatunk a tankönyvekben.

A keletnémet tanuló – az egyetlen tankönyvsorozat 10. osztályosoknak szánt tankönyvéből – az alábbiakat tudhatta meg 1956-ról: „1956 őszén az imperialista erő ellenforradalmi puccsot szerveztek Magyarországon. Kegyetlenül tombolt az ellenforradalom. A jobboldali ellenforradalmárok megrohamozták a párházakat, az üzemeket és a rendőrőrszobákat. A kommunistákat és a becsületes hazafiakat megkínózták, és egyedül Budapesten egy héten belül közülük 308-at barbár módon meggyilkoltak. ... A kapitalista restauráció kormánya, amely november 2-án alakult, kinyilvánította az ország kilépését a Varsói Szerződésből, az ellenforradalom kihirdette „győzelmét”. ... Közben minden terror ellenére újjaalakultak a haladás és a forradalom erői. Kádár János már november 1-2-án forradalmi központot hozott létre. Megkezdődött a marxista-leninista párt, a Magyar Szocialista Munkáspárt újjászervezése. November 3-án Munkás-Páraszt Kormány alakult. Az öntudatos munkások felvették a fegyveres harcot a fasiszta terroristák ellen. (A tankönyv kiemelése!) A magyar kormány kérésére és a proletár internaciona-

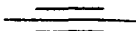
lista kötelezettség teljesítéseként a Szovjetunió segítséget nyújtott a magyar testvéri népek az ellenforradalmi puccs leverésében. Az NDK-ban Adolf Hennecke vezetésével „Segítő bizottság a szocialista Magyarorszáért” szervezet jött létre, amely a forradalmi erőknél nyújtott segítséget koordinálta, amelyre az ellenforradalom leverése után szükség is volt. Az imperializmus kísérletei egymás után sikertelenül végződtek, mint azt Magyarország ... példája is mutatta.” (Leiter des Autorenkollektivs: Beyer, H.: Geschichte. Lehrbuch für Klasse 10. Volk und Wissen, Volkseigener Verlag, Berlin, 1989. 49–50.)

A nyugatnémet diák ugyanerről az eseményről a következőket tanulja: „Az 1949 óta tömegesen elítéltek rehabilitációja, a sztálinista párttitkár, Rákosi elmozdítása és menekülése ... vezettek Magyarországon 1956. október 23-án diákzavargásokhoz, amely népfelkeléssé szelődött. ... A reformkommunista Nagy Imre vezette kormány ragaszkodik ahhoz is, hogy a jelenlegi forradalom vívmányai érintetlenül maradjanak, mindenekelőtt a nemzeti függetlenség, az egyenjogúság és a szocializmus építése a demokrácia, nem pedig a diktatúra alapján. ... November 4-én mégis megkezdődött a szovjet páncélosok támadása Budapesten. Néhány nap alatt véget ért a magyarok kétségbeesett ellenállása. Mialatt kétszázezer menekülő indult nyugatra, a szovjetek Kádár Jánost nevezték ki új pártfőtitkárnak.” (Hrsg. Hug, W.: Geschichtliche Weltkunde Band 3. Von der Zeit des Imperialismus bis zur Gegenwart. Verlag Moritz Diesterweg, Frankfurt a. M., Berlin, München, 1985. 239–240. o.)

Az osztrák legfrissebb tankönyvekből most csak az alábbi sommás értékelést idézzük:

„Ahogy már 1953-ban is – három hónappal Sztálin halála után – szovjet páncélosok verték le a diktatúra ellen felkelő keletnémet munkásokat, így történt ez 1956-ban is: Lengyelország és Magyarország felkelései megdöntötték ugyan a sztálinista vezetést, de a teljes demokratizálást erőszakkal meggátolták.” (Göbhardt – Chvojka: Zeitbilder. Geschichte und Sozialkunde 8. Vom Ersten Weltkrieg bis zur Gegenwart. Bundesverlag Ueberreuter, Wien, 1990. 128. o.)

A fenti részletek csak miniatűr bepillantást engedtek a német tankönyvek rólunk szóló fejezeteibe, de ezek is igazolhatják a szerző véleményét: hazánk történelme a kis népeknek megfelelő terjedelemben és súlypontosítással kerül ismertetésre a nyugatnémet és az osztrák tankönyvekben. Ott a tankönyvi pluralizmus a biztosítéka annak, hogy a korszerűtlen, politikafüggő értékelések kiessenek a tankönyvválasztékból szabadon válogató tanárok, iskolák napi gyakorlatából. A keletnémet, szovjet mintájú értékelés felett pedig a történelem mondta ki a végső ítéletet ...

DR. KLEIN SÁNDOR-KISS JULIANNA

Janus Pannonius Tudományegyetem

Pécs

Játsszunk matematikát!

Az elmúlt évtizedek két kiemelkedő matematikapedagógusa, Dienes Zoltán és Varga Tamás is írt könyvet ezt a felszólító mondatot választva címné. Mégis úgy tűnik, máig sincs eldöntve a kérdés: játszunk vagy ne játszunk a *matematikaórán*? Évtizedek óta váltakozó heveséssel folyik a vita. A pszichológusok közül olyan szellemóriás is negatívan nyilatkozott a matematikai játékokról, mint Jean Piaget, s a hazai pszichológia nagyjai közül talán elég, ha Lénárd Ferenc elítélő véleményét idézzük: „A játék iskolai szerepével kapcsolatban nem szabad figyelmen kívül hagynunk...,